

Sistani'den Hamaney'e Irak ve İran Merkezli Şîî Ulemanın Kudüs Söylemi

Feyza DOĞRUYOL

<https://orcid.org/0000-0001-9957-1046>

fdogruyol@sakarya.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi

İslam Mezhepleri Tarihi, Sakarya, Türkiye

Öz

Farklı mezhep ve ekollerıyla Müslümanların çoğunluğu, Kudüs'ü ilk kible olarak kabul etmekte ve bu şehre üstün bir önem atfetmektedirler. Özellikle son yüzyıllarda bölgede yaşanan, Filistin topraklarının da işgalini içeren gelişmeler ışığında Müslümanlar, Kudüs'ü hem ideolojik olarak hem de siyaseten diğer şehirlerden ayrı bir noktaya koymuşlardır. Bu önem bazı farklılıklar içermekle birlikte Şîî gelenekte de karşımıza çıkmaktadır. Mezhebin erken dönem kaynaklarında yer alan bazı rivayetler mezhep içerisinde Kudüs'ün önemine dair bir dizi tartışmayı başlatsa da Kudüs'ü ikincil bir noktaya taşıyan söylemlerin çoğunluk Şîî ulema tarafından benimsenmediği söylenebilir. Günümüze doğru geldikçe, toplum üzerinde etki gücüne sahip Şîî liderlerin Kudüs meselesini bir “dava söylemi” haline getirdikleri görülmektedir. Mezhep uleması Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde bölgede başlayan işgal girişimlerine karşı bazı bildiriler yayınlayarak Müslümanlara hem kendi topraklarını hem de Filistin'i kurtarmaya yönelik çağrılarda bulunmuşlardır. Hem Irak hem İranlı Şîî ulemanın bu konuda fikir birliği yaparak Müslümanları ve onların yöneticilerini emperyalizm, siyonizm, Filistin'in işgali, Yahudi göçü, Filistin'de toprak satışı ve İsrail'le ilişkiler gibi hususlarda itiraza davet eden fetvalar yayınladıkları da görülmektedir. Günümüze kadar söylemleriyle halk üzerinde etki bırakan kişiler Abdülkerîm Hâîrî (ö. 1937), Muhammed Hüseyin Kâşifulgîta (ö. 1954), Hüseyin Tabâtabâî Burûcîdî (ö. 1961), Ebû'l-Kâsım Kâşânî (ö. 1962), Muhammed Bihbehânî (ö. 1963), Abdülkerim Zencânî (ö. 1968), Muhsin Tabâtabâî el-Hakîm (ö. 1970), Ebu'l-Kâsım Hûî (ö. 1992), Muhammed Rızâ Gülpâyigânî (ö. 1993), Ruhullah Humeyni (ö. 1989), Ali Hamaney ve Ali Sistanî gibi isimlerdir. Bu isimlerin vurguladığı konular arasında İslam'ın ilk kiblesi Mescid-i Aksa'nın siyonistlerin elinden kurtarılmasının gerekliliği, işgal edilen toprakların geri alınmasına ilişkin vurgu, işgaller karşısında sessiz durmanın ve kayıtsız kalmanın yalnızca Filistinlilere değil Araplara da zarar vereceği, fitre ve zekâtın bölge halkına gönderilmesinin gerekliliği zikredilebilir. Özellikle de İran'daki İslam Devriminin başarıya ulaşmasının akabinde Ruhullah Humeyni ve Ali Hamaney gibi Şîî liderlerin İran'ın dış siyaset gündemini, Kudüs söylemi merkezli belirlemeleri dikkat çekicidir. İki isim de Filistin'in kurtuluşunun Şîî ve Sünnî tüm Müslümanların birliğine bağlı olduğunu ve Kudüs'ü İsrail'in elinden kurtarmanın bütün Müslümanların şer'î vazifesi olduğunu belirtmişlerdir. Bu bildiri, 19. yüzyılın sonlarından başlamak üzere son iki yüzyılda Şîî alimlerin Kudüs söylemini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bildiride Şîî geleneğin Kudüs söyleminin tarihsel köklerine ve mezhep içi tartışmalara kısaca değinilecek; akabinde 20. yüzyıldaki bölgesel gelişmeler ışığında Iraklı ve İranlı Şîî ulemanın Kudüs söylemi ekseninde gerçekleştirdikleri faaliyetler ortaya konulacaktır. Bu faaliyetler temele alınarak, Irak ve

İran merkezli ulemanın söylemlerinin ortak ve farklılaşan noktaları görülecek; İran'daki Şî-îmâmî eksenli siyasi yönetimle birlikte Kudüs söyleminin devletin nasıl siyasi bir referans noktası haline getirildiği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Şî-îmâmîyye, Şî-î Ulema, Filistin, Kudüs, Kudüs Davası.

From Sistānī to Khamenei, the Jerusalem Discourse of Iraqi and Iranian Shiite Scholars

Feyza DOĞRUYOL

<https://orcid.org/0000-0001-9957-1046>

fdogruiyol@sakarya.edu.tr

Assistant Professor, Sakarya University

History of Islamic Sects, Sakarya, Türkiye

Abstract

The majority of Muslims, with their different sects and schools, accept Jerusalem as the first *qibla* and attribute great importance to this city. Especially in light of the developments in the region in recent centuries, Muslims have placed Jerusalem in a separate position from other cities both ideologically and politically. This importance, although it contains some differences, is also encountered in the Shiite tradition. Although some narrations in the early sources of the sect initiated a series of discussions on the importance of Jerusalem within the sect, it can be said that the discourses that brought Jerusalem to a secondary point were not adopted by the majority of Shiite scholars. As we move towards the present day, it is seen that Shiite leaders who have the power to influence society have turned the Jerusalem issue into a “discourse of cause”. The religious scholars issued some declarations against the occupation attempts that started in the region just before the First World War, and called on Muslims to save both their own lands and Palestine. It is also seen that both Iraqi and Iranian Shiite scholars agreed on this cause and issued *fatwas* inviting Muslims and their rulers to object to issues such as imperialism, Zionism, the occupation of Palestine, Jewish immigration, the sale of land in Palestine and relations with Israel. People who have had an impact on the people with their discourses until today are names such as Abdul Karim Hāirī (d. 1937), Muhammad Hussain al-Khashif al-Gitā (d. 1954), Muhammad Hussain al-Tābātābāi Burūjirdī (d. 1961), Abu'l-Qāseem Kāshani (d. 1962), Muhammad Bihbehānī (d. 1963), Abdul Karim Zanjānī (d. 1968), Muhsin Tabātābāi al-Hakīm (d. 1970), Abu'l-Qāsim Hūi (d. 1992), Muhammad Rāzā Gūlpaygānī (d. 1993), Ruhollah Khomeini (d. 1989), Ali Khamenei and Ali Sistānī. The issues emphasized by these names include the necessity of saving the first *qibla* of Islam, the Masjid al-Aqsā, from the hands of the Zionists, the emphasis on taking back the occupied lands, the fact that remaining silent and indifferent in the face of occupations will harm not only the Palestinians but also the all Arabs, and the need to send fitra and zakat to the people of the region. It is particularly striking that, following the success of the Islamic Revolution in Iran, Shiite leaders such as Ruhollah Khomeini and Ali Khamenei have determined Iran's foreign policy agenda around the Jerusalem discourse. Both names have stated that the liberation of Palestine depends on the unity of all Muslims, Shiite and Sunni, and that saving Jerusalem from the hands of Israel is the religious duty of all Muslims. This declaration aims to reveal the Jerusalem discourse of Shiite scholars in the last two centuries, starting from the end of the 19th century. The declaration will briefly touch on the historical roots of the Jerusalem discourse in the Shiite tradition and the intra-sectarian debates; then, in light of regional developments in the 20th century, the activities

of Iraqi and Iranian Shiite ulema on the Jerusalem discourse will be revealed. Based on these activities, the common and different points of the discourses of Iraqi and Iranian-based ulema will be seen; and how the Jerusalem discourse was turned into a political reference point for the state with the Shiite-Imamite political administration in Iran will be examined.

Keywords: Shiite-Imamiyya, Shiite Scholars, Palestine, Jerusalem, Jerusalem Case.